

Аліна Григорівна ГАРКУША,
*доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАТТІ 616 КПК УКРАЇНИ

У ст. 3 Конституції України проголошується, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». З 2014 року росія розв'язала збройну агресію проти України, а з 24 лютого 2022 року агресію було свідомо перетворено в повномасштабне військове вторгнення. Це зумовило суттєві зміни в українському законодавстві, які, не виключається, будуть впроваджуватися і надалі за необхідністю.

Так, у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указом Президента України Володимиром Зеленським введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [1], який згодом було продовжено до 24 квітня 2022 року.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 р. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Із запровадженням в Україні 24 лютого 2022 року воєнного стану у зв'язку із військовою агресією російської федерації Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» № 2125-IX від 15.03.2022 було доповнено статтю 616 «Скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміна запобіжного заходу з інших підстав» до розділу IX-1 КПК України [3] положеннями, зокрема, щодо із особливою регламентацією скасування запобіжного заходу.

В зв'язку з тим, що в Україні запроваджена загальна мобілізація, актуальним є питання мобілізації осіб, щодо яких прийнято рішення про застосування запобіжного заходу. Саме механізм реалізації норми, введеної статтею 616 КПК України і є темою дослідження.

Стаття 616 КПК передбачає, що у разі введення в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою, наділяється можливістю звернутися до прокурора з клопотанням про скасування вказаного запобіжного заходу з метою проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період [4]. Така процедура цілком обґрунтовано не може бути застосована до певних категорій злочинів, переважно злочинів проти основ національної безпеки України, а також інших кримінальних правопорушень, зазначених у аналізованій статті. Одразу слід зазначити як прогалину той факт, що законодавець не регламентував спеціального строку розгляду прокурором такого клопотання. За таких умов правозастосовник змушений керуватися ст.28 КПК України щодо розумних строків прийняття рішень.

Згідно норми 616 статі КПК, прокурор має право звернутися до слідчого судді або суду, що розглядає кримінальне провадження, з таким клопотанням [4]. Уявляється доцільним унормувати, що в змісті такого клопотання має бути мотивовано цінність участі. Тобто, що Збройні Сили України дійсно потребують мобілізації до їх лав фахівців певного профілю. Ця теза може бути підтверджена документами військкомата, долученими в додатках до клопотання. Повинно враховуватися саме цінність перебування підозрюваного (обвинуваченого) за такими критеріями як освіта, компетентності, навички, досвід (бажано воєнний).

Аналізуючи п. 1 абз. 3 ч. 1 ст. 616 КПК, згідно якому клопотання про скасування запобіжного заходу повинно містити висновок про придатність особи до несення військової служби в умовах воєнного стану [4]. З вказаного випливає, що придатність до військової служби має визначатися шляхом проведення військово-лікарської експертизи, на здійснення якої уповноважені військово-лікарські комісії. Очевидно, що якщо особа тримається під вартою, отримання висновку про її придатність до несення військової служби в умовах воєнного стану є досить ускладненим [5]. Тому лише практична реалізація цієї норми покаже, яким чином повинна визначатися придатність підозрюваного, обвинуваченого, що перебуває під вартою, та чи є необхідність залучати для вирішення цього питання військово-лікарські комісії.

Вважаємо, що подання клопотання та і саме прийняття рішення слідчим суддею щодо скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації на особливий період повинно мати ...

Чи не найпершою думкою, яка виникає під час ознайомлення з текстом ч. 1 ст. 616 КПК України є така: чи не будуть особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, використовувати на свою

користь можливість звільнення від такого заходу державного примусу ніби «зادля виконання громадського обов'язку» – проходження служби за призовом. Схиляємося до думки, що цілком можливим є спекулювання підозрюваним, обвинуваченим державними інтересами заради власних цілей, аби уникнути в подальшому покарання.

Зважаючи, що п. 2 абз. 3 ст. 616 КПК містить вказівку на те, що клопотання повинно містити відомості про відсутність ризиків, передбачених у ч. 1 ст. 177 КПК, тоді логічним постає питання про обґрунтованість застосованого до особи запобіжного заходу, правосудність судового рішення, яким цей запобіжний захід був застосований, або ж доцільність скасування запобіжного заходу за загальним правилами КПК.

А ризик ухилення особи, стосовно якої пропонується скасувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, від проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період (про який йдеться в ч. 1 ст. 616 КПК) взагалі дуже важко оцінити з огляду на вимогу обґрунтування ризиків певними фактичними обставинами, а не припущеннями.

Принагідно відзначити, що скасування запобіжного заходу з метою проходження військової служби, на нашу думку, може мати як наслідок прояви колабораціонізму з боку підозрюваного, обвинуваченого.

Достатньо дієвим видається закріплення в статті 616 КПК обов'язку особи, щодо якої скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, невідкладно, але не пізніше 24 годин, прибути до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації [4]. Однак, на дотримання цього строку може впливати не лише бажання самої особи, а й, наприклад, місце перебування під вартою, а також можливість дістатися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки у визначений період [5]. Причини неприбуття чи невчасної явки можуть бути різними: відсутність транспорту, коштів на проїзд, надзвичайні ситуації. Контроль щодо виконання цієї вимоги покладається на прокурора та має суттєве значення для запобігання порушенням з боку підозрюваного чи обвинуваченого.

Нововведенням також є те, що згідно листа Верховного Суду від 3 березня 2022 року № 1/0/2-22 встановлено, що у разі неможливості через об'єктивні причини бути присутнім на засіданні в режимі відеоконференцзв'язку за допомогою технічних засобів, як виняток можна допускати участь такого учасника в режимі відеоконференцзв'язку шляхом використання інших доступних йому засобів. Важливо, що в такому випадку треба особливу увагу звернути на інформування такого учасника щодо його процесуальних прав та обов'язків [6]. Це не спричинить жодних обмежень прав і свобод людини, а навпаки забезпечить оперативний і об'єктивний судовий контроль в умовах воєнного стану на виконання завдань кримінального провадження.

Отже, зміни, які були внесені останнім часом до Кримінально-процесуального кодексу України та знайшли своє відображення у статті 616

мають суттєве значення в умовах воєнного стану та потребують додаткових досліджень з метою розробки механізму їх практичної реалізації. Такі зміни вдосконалюють проблемні аспекти правового регулювання в кримінальному процесі, проте мають досить дискусійний характер.

Перелік використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні Указ Президента України № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав»: Закон України № 2125-IX від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Електронне видання. Львів-Одеса, 2022. 31 с.
6. Гловюк І. В., Завтур В. А. Новели здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: зміни КПК України від 03.03.2022 р. та роз'яснення Верховного Суду. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/novely-zdijsnennya-kryminalnogo-provadhennya-v-umovah-voynnogo-stanu-zminy-do-kpk-ukrayiny-vid-03-bereznnya-2022-ta-roz-yasnennya-verhovnogo-sudu/>

Богдана Олегівна АНАНІЙЧУК,

курсант

*Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

Аліна Григорівна ГАРКУША,

доцент кафедри кримінального процесу

*Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,*

кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗМІН, ВПРОВАДЖЕНИХ ДО ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У результаті російської військової агресії 24.02.2022 року Президентом України був виданий Указ № 64/2022 «Про ведення воєнного стану в Україні» [1]. Даний нормативно-правовий акт, а також інші соціально-